

Рожнова Тетяна Євгенівна,
здобувач кафедри менеджменту
освіти, економіки та маркетингу
ДВНЗ "Університет менеджменту
освіти" АПН України, м. Київ

Організаційно-педагогічні засади використання інноваційних технологій в управлінні професійно-технічним навчальним закладом

Анотація: У статті розкрито організаційно-педагогічні засади використання інноваційних технологій в управлінні професійно-технічним навчальним закладом; висвітлено бачення управлінських проблем на основі впровадження сучасних принципів та інноваційних технологій.

Annotation. The article deals with the problems of organizing and pedagogical basis of innovational technologies in the management of the vocational training educational institutions. The following problems are highlighted in the use of modern principles, methods and functions in the management of the vocational training educational institutions and in searching of the innovational technologies, methodologies of the professional and practical training and its closer combination with the management of the vocational training.

Ключові слова: управління професійно-технічним навчальним закладом, організаційно-педагогічні засади, принцип інноваційності, інноваційні технології, інноваційна ініціатива.

Key words: management of the vocational training educational institution, organizing and pedagogical basis, innovational principles, innovational technologies, innovational initiative.

Актуальність теми дослідження обумовлена перебудовою українського суспільства на принципово нових соціально-економічних засадах, переорієнтацією України на світовий ринок та необхідністю посилення вимог до

професійної підготовки майбутніх робітників, підвищення їхнього загальноосвітнього рівня.

Такий підхід вимагає наукового бачення управлінських проблем на основі впровадження сучасних принципів, методів та функцій управління ПТНЗ, пошуку інноваційних технологій, методик професійного навчання, тіснішого його поєднання з управлінською діяльністю закладів професійно-технічної освіти. Це передбачає також розробку відповідних організаційно-педагогічних засад управління ПТНЗ для реалізації учасниками навчально-виховного процесу загальної мети та власної професійно-освітньої траєкторії, оскільки науково-технічний прогрес швидко виявляє недостатність освіти в усіх сферах.

Аналіз наукової літератури та дисертаційних досліджень свідчить про посилення уваги науковців до вивчення основних тенденцій і специфіки підготовки робітничих кадрів в Україні, організації системи управління професійно-технічною освітою.

У працях С.Гончаренка, І. Зязюна, В. Мадзігона, О. Савченко, В. Кременя, В. Лугового, Н. Ничкало, С.Ніколаєнка, В. Олійника професійно-технічна освіта розглядається як багатопланове поняття і за своїми цільовими функціями визначається як умова і процес професійної підготовки та розвитку особистості.

Науково-теоретичні та організаційно-педагогічні основи управління в системі професійно-технічної освіти докладно висвітлено у роботах С. Артюха, С. Батищева, А. Дьоміна, Л. Сергєєвої, О. Щербак, М. Ярмаченка та ін.

Важливі аспекти педагогічної інноватики досліджувались А.Абасовим, Л.Вашченко, Н.Василенко, Л.Даниленко, Г.Єльніковою, П.Третьяковим, Т.Шамовою, Н.Юсуфбековою та ін.

Однак використання інноваційних технологій в управлінні закладом професійно-технічної освіти ускладнюється на даний час у зв'язку з недостатністю теоретичного опрацювання його основ, забезпечення потрібного науково-методичного обґрунтування, визначення стратегічної спрямованості на кінцевий результат, урахування зовнішніх і внутрішніх факторів ефективного функціонування в швидкозмінному середовищі. Ці та інші причини обумовили

виникнення протиріч між: сучасними вимогами до управління ПТНЗ в умовах нових соціально-економічних відносин та практичним застосуванням інноваційних технологій; недостатністю розробленості теорії, методики і технології застосування інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ та необхідністю вдосконалення системи управління ПТНЗ; нагальними потребами керівників ПТНЗ у практичному застосуванні інноваційних технологій та рівнем їхньої професійної компетентності.

Усе викладене вище зумовило вибір теми статті „Організаційно-педагогічні засади використання інноваційних технологій в управлінні професійно-технічним навчальним закладом”.

Мета статті : розглянути організаційно-педагогічні засади використання інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ; розкрити суть принципу інноваційності в управлінні ПТНЗ, як одного з пріоритетних і динамічних, в контексті демократизації суспільства, розвитку ринкових відносин та зростання престижу професійно підготовленої та реалізованої особистості.

Завдання статті : виділити та науково обґрунтувати складові організаційно-педагогічних засад управління ПТНЗ; розглянути прояви застосування інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ з урахуванням сучасних вимог до системи професійно-технічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому дослідженні ми виходимо з того, що менеджмент та його універсальні організаційно-педагогічні засади до 80-х років минулого століття офіційно майже не визнавалися в системі професійно-технічної освіти і не дістали широкого розповсюдження в теоретичних дослідженнях та практичній діяльності ПТНЗ. Проте у період сучасного розвитку філософії, соціології, педагогічної науки та відсутності монополії на політику й ідеологію стало можливим відійти від звичних організаційно-педагогічних штампів і критично підійти до різних методологій, обираючи найбільш адекватні для дослідження інноваційних процесів в управлінні ПТНЗ.

Відтак, представимо наше розуміння даної проблеми і розглянемо декілька складових організаційно-педагогічних засад використання інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ. .

По-перше, складовою організаційно-педагогічних засад використання інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ є філософсько-методологічний аспект і перш за все філософська категорія "система". Ми виходимо з того, що зазнавши довгу історичну еволюцію, поняття "система" з середини минулого сторіччя стає ключовим філософсько-методологічним та соціально-науковим поняттям, яке знайшло свою реалізацію в межах системного підходу, загальної теорії систем, кібернетики, системотехніки, системного аналізу, синергетики та ін. [1; 2;].

Підкреслимо, що "система" є універсальним методологічним поняттям, що дозволяє при дослідженні конкретних систем, в тому числі системи професійно-технічної освіти, розкривати глибинні суттєві зв'язки явищ і процесів. Водночас ми дотримуємось наукової позиції про те, що не слід вважати за тотожні поняття "система", "системний підхід", "системний аналіз", оскільки кожне з них має свої функції, структуру, зміст і технологію реалізації [1].

Зокрема, в теорії управління системний підхід розглядається як набір правил чи принципів, якими керуються управлінці; як системний аналіз мислення, суть якого полягає в пошуку простого у складному, декомпозиції проблеми на складові частини [10, с. 20].

Отже, системний підхід слід розглядати як фундамент об'єктивного аналізу цілісних утворень в усіх сферах, в тому числі у сфері професійно-технічної освіти та управлінні нею.

У той же час як вітчизняні, так і зарубіжні вчені відмічають, що системний підхід і відповідний аналіз, незважаючи на його визнання і декларування майже всіма дослідниками, не дістали достатньої глибини і використання в педагогіці та управлінні навчальними закладами, на що звертають увагу у своїх працях В. Бондар [3], Л. Даниленко [4], Г.Єльнікова [6], В. Маслов [8], В. Пікельна [11] та ін. Наприклад, такі напрями роботи і складові управління ПТНЗ, як: фінансово-

господарська діяльність, виховна робота; взаємодія з батьками, інформаційний кругообіг тощо, в переважній більшості в практичному керівництві мають характер разових заходів і з теоретичного боку як системні утворення майже не розглядаються.

У науковому та практичному планах предметом управління переважно вважається професійно-технічний навчальний заклад в цілому або його головні структурні блоки: педагогічний колектив, учнівські організації, навчально-виробничий процес, навчально-виховний процес. Це пояснюється утвореними стереотипами управлінського мислення, коли зв'язки-відношення між цілісністю, блоками та елементами системи не сприймаються керівниками як природні породження якостей, що утворюють диференційовану цілісність взаємопов'язаних компонентів системи і складають особливу єдність із середовищем і є частиною системи вищого рівня [8,с.7]. Отже, в розумінні філософсько-методологічного аспекту застосування інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ та їх похідних виникли певні протиріччя, які потребують поглиблених наукових досліджень, що є одним з провідних завдань нашої подальшої роботи.

По-друге, складовою організаційно-педагогічних засад наукового управління ПТНЗ є: суто теоретичні положення (тенденції, похідні від них закономірності, принципи соціального управління та їх трансформація в сферу управління ПТНЗ; визначення, конкретизація, систематизація, класифікація наукових категорій відповідно до специфіки управління ПТНЗ; конституційні, законодавчі та програмні урядові документи щодо розвитку професійно-технічної освіти й управління в Україні).

По-третє, складовою організаційно-педагогічних засад управління ПТНЗ, на нашу думку, є дійовий, перетворюючий компонент, який включає визначені технологічні функції процесу управління ПТНЗ; а саме: інформаційні, прогностично-моделюючі, організаційно-регулюючі, оцінювально-коригуючі тощо. Проте, може бути й інша інтерпретація та формулювання цих функцій, які відбивають послідовність, так званого, універсального управлінського циклу.

Тому в науковій літературі аналізуються, як окремі функції процесу управління, так і в комплексі цілісний цикл [8, с.85].

При цьому в основі аналізу лежить об'єктивна логіка послідовності кожної функції етапів наукового пошуку оптимального шляху дослідження.

Отже, деталізуючи такий підхід, можна вважати, що кожна інноваційна технологія зовсім не повинна бути побудована абсолютно на нових категоріях і принципах. Виходячи з цього, інноваційність технології визначається, головним чином, встановленням нових системоутворюючих зв'язків між вже існуючими науковими категоріями та їх поглибленою змістовною трактовкою щодо їх більш ефективного використання в системі управління ПТНЗ [7, с. 96].

За таких обставин важливим постає формування у керівника ПТНЗ вміння застосовувати в управлінні принцип інноваційності, який є одним з пріоритетних і розкривається у практичній діяльності через такі прояви: підтримку інноваційної ініціативи, творчості, самодіяльності і самостійності об'єктів управління; організовану інноваційну зміну станів системи управління ПТНЗ; перехід від стихійних механізмів перебігу інноваційних управлінських процесів до свідомо керованих; інформаційну, матеріально-технічну, кадрову забезпеченість реалізації основних станів інноваційних управлінських процесів; прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в системі управління ПТНЗ; посилення стійкості інноваційних управлінських процесів; прискорення розвитку інноваційних процесів в управлінні ПТНЗ в умовах стратегічних змін та перетворень у галузі професійно-технічної освіти.

Розглянемо їх зміст.

Підтримка інноваційної ініціативи об'єктів управління забезпечується керівником закладу ПТНЗ у разі подання на педагогічну раду будь-яким педагогічним працівником, у тому числі і науковим консультантом, або групою працівників відповідної педагогічної інновації.

Ініціювати педагогічну інновацію можуть не лише педагогічні працівники, а й керівники закладу освіти й інших органів управління освітою.

За визначенням Л.Даниленко, інновації, які суттєво змінюють освітній процес, визначаються нами як освітні; інновації, які суттєво змінюють педагогічний процес, - як педагогічні[4, с. 7].

Підтримка творчості з боку керівника ПТНЗ забезпечується під час проведення ним систематичних конкурсів на кращу науково-методичну розробку серед педагогічних працівників та виставок, які проводяться в системі науково-методичної роботи закладу освіти (району, міста, держави).

Підтримка самодіяльності об'єктів управління з боку керівника ПТНЗ можлива за умови сформованої команди педагогів-однодумців, спрямованих у своїй професійній діяльності на досягнення спільної мети-всєбічного розвитку особистості учня і формування його конкурентоспроможності.

Підтримка самостійності об'єктів управління забезпечується керівником закладу освіти у формі наказу чи розпорядження, в якому передається частина управлінських повноважень відповідній групі педагогічних працівників для виконання будь-яких нових зобов'язань. Як правило, такими зобов'язаннями є завдання розробки чи впровадження педагогічних інновацій, а групами, які є частково самостійними (можливо навіть з окремим розрахунковим рахунком у банку), є групи проєктантів педагогічних інновацій, які підпорядковуються безпосередньо науково-методичній раді закладу освіти, працюють спільно з науковими консультантами, науковими установами. Практично кожна група творчих педагогічних працівників може стати частково суб'єктом управління.

Організована інноваційна зміна станів управління ПТНЗ передбачає певну систему діяльності, яка охоплює етап підготовки до зміни стану системи освіти й етап реалізації цих змін.

Підготовка до змін у системі професійно-технічної освіти передбачає висунення, обґрунтування головної мети запланованих змін, визначення засобів і умов, за допомогою яких цю мету буде реалізовано. Найскладнішим і найважливішим є забезпечення змін у системі освіти відповідними засобами: новими підручниками, методичними розробками, підготовленими кадрами,

необхідним матеріально-технічним устаткуванням. Цей принцип є одним з базових при здійсненні різноманітних реформ і модернізацій.

Перехід від стихійних механізмів перебігу інноваційних процесів до свідомо керованих передбачає визначення і відпрацювання ефективного механізму свідомого управління зміною станів. Створення дієвого механізму повинно відбуватися у різних напрямках.

Інформаційна, матеріально-технічна, кадрова забезпеченість реалізації основних етапів інноваційних управлінських процесів передбачає їх обов'язкове інформаційне, матеріальне, кадрове забезпечення на кожному з основних етапів. Зокрема, створення педагогічних інновацій вимагає достатнього потенціалу творчих людей у колективі, здатних виступити їх авторами чи співавторами. Це потребує відповідної матеріально-технічної бази-наявності комп'ютерної техніки, іншого сучасного обладнання.

Прогнозування зворотних або незворотних структурних змін в інноваційному соціально-педагогічному середовищі враховує закон незворотної дестабілізації педагогічного інноваційного середовища, а також його цілісність та адаптаційні можливості. Інноваційне середовище без таких можливостей не може існувати і під натиском педагогічних інновацій руйнується. Тому закономірними є консервативні дії, які притаманні освітянам. Такі дії спрямовані на недопущення стихійних, передбачуваних змін, що можуть значно затримати реалізацію інноваційних процесів.

Посилення стійкості інноваційних освітніх процесів виявляється в тому, що при переході від стихійних процесів до керованих повинна посилюватися і стійкість інноваційних процесів, їх здатність до своєрідного самозахисту, само адаптації.

Прискорення розвитку інноваційних процесів у закладах професійно-технічної освіти розкриває ефективність організації та механізми реалізації інноваційних процесів. Він означає прогресування інноваційних змін унаслідок їх раціональних запроваджень у практику освітніх закладів.

Завдання керівників ПТНЗ при застосуванні інноваційних технологій в управлінні посилюються:

- постійним аналізом їх відкритості, спроможності підтримувати педагогів-новаторів не лише соціальними і психологічними методами заохочення, а й матеріальними за рахунок набутих інвестицій;
- створенням правових, організаційних і психологічних умов для здійснення експериментальної діяльності; залученням різних інвесторів;
- входженням у міжнародні освітні інноваційні проекти;
- входженням до загальної (локальної) мережі Інтернет;
- створенням конкурентоспроможного освітнього середовища;
- підготовкою конкурентоздатних випускників, адаптованих до життя у швидко змінюваному суспільстві та ін.[5, с.24]

Висновки з даного дослідження.

1. Сучасному управлінню закладами професійно-технічної освіти притаманні в цілому такі принципи: вирішальності державно-суспільного впливу на мету, зміст і методи управління; гуманізації; науковості; демократизації; єдності централізму і колективізму; психологізації; інноваційності; адаптивності, оптимальності, національної спрямованості; функціональної структуризації; стимулювання і уваги до кадрів; маркетингу; інформаційної надійності; моделюючого прогнозування; оперативної регулятивності; зворотнього зв'язку; корекції; фінансово-господарчої раціональності та ділової ініціативи; законоповаги.

2. При застосуванні інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ мета інноваційної управлінської діяльності полягає у визначенні головних перспективних напрямків розвитку закладу освіти, накопиченні ресурсу та інноваційного потенціалу, розробці і впровадженні нового змісту та форм освітнього процесу, створенні умов для розвитку нового педагогічного мислення.

3. Кожна інноваційна технологія чи педагогічне дослідження зовсім не повинні бути побудовані абсолютно на нових категоріях і принципах. Інноваційність технології визначається, головним чином, встановлення нових

системоутворюючих зв'язків між вже встановленими педагогічними науковими категоріями та їх поглибленою змістовною трактовкою, обґрунтуванням їх більш ефективного використання.

4. Мета інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ полягає у визначенні перспективних напрямків розвитку навчального закладу, накопиченні необхідних ресурсів та його інноваційного потенціалу, розробці і впровадженні нового змісту, форм і засобів освітнього процесу, створення умов для розвитку нового педагогічного мислення та забезпечення конкурентоспроможності закладу освіти.

Дане дослідження не вичерпує себе, а ставить за мету продовжити теоретичне обґрунтування та практичне підтвердження переваг використання інноваційних технологій в управлінні ПТНЗ на організаційно-педагогічних засадах над традиційними формами управління.

Застосовуючи метод порівняльного аналізу, на наступному етапі нами буде визначено характерні відмінності інноваційної управлінської діяльності керівника ПТНЗ.

Буде запропоновано зміст вимог до планування керівниками ПТНЗ інноваційної діяльності закладу освіти, розширений зміст управлінських функцій керівника ПТНЗ в умовах виникнення, формування педагогічних інновацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверьянова А.И. Система: философская категория и реальность. - М.: Наука, 1976.- 254 с.
2. Афанасьев В.Г. Системность и общество.-М.:Политиздат, 1980.- С.107.
3. Бондарь В. И. Управленческая деятельность директора школы: дидактический аспект. К.: Рад. шк., 1987.-160 с.
4. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті. - К.:Шк. світ, 2007.- 120 с.
5. Даниленко Л.І., Сергеева Л.М. та ін. За заг. ред. В.В.Олійника Сучасні підходи до управління професійно-технічними закладами: Навчально-методичний

посібник .- К.: ТОВ «Етіс Плюс», 2007.-104 с.

6. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: Монографія. – К.: ДАККО, 1999. – 303 с.

7. Закон України « Про інноваційну діяльність» // Закони України в 12 Т. – К.: АТ «Книга». -1996. – Т.8. –С.202-212.

8. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: Навч. посіб. – Тернопіль, Астон, 2007.- 150 с.

9. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учебное пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ ДаНа, 2000. – 446 с.

10. Ніколаєнко С.М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: монографія . – К.: Київ. Нац. тор.-екон. ун-т, 2008.-419 с.

11. Пікельна В.С. Управління школою. У 2 ч. – Х.: Вид. гр. « Основа », 2004.- ч.2. -112 с. (Б-ка журн. « Управління школою»; Вип. 7 (19)).

12. Погрібна Н.С. Педагогічні засади інноваційної управлінської діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К.: ЦППЮ АПН України, 2006.